

Birlikte Yaşama Kültürünün Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitabındaki Durumunun İncelenmesi

Ahmet Akif ERBAŞ¹

¹Dr. Öğretim Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, akiferbas@gmail.com

 ORCID ID:0000-0001-6186-0010

Makale Türü/Article Type
Araştırma Makalesi

IJPES

2023

Volume 4, No 2

Sayfa/ Pages: 54-61

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijpes>

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received :11.08.2023

Kabul/Accepted :20.08.2023

e-Yayım/e-Printed: 30.08.2023

DOI: 10.59062/ijpes.1341009

ÖZ

Günümüzde küreselleşme ile birlikte dünya küçük bir kasaba halini almıştır. Ulaşım imkanlarının artması, göçler, sosyal medya kullanımı ile din, dil, ırk gibi farklılıkları bulunan insanların iletişimi kolaylaşmış ve artmıştır. Bu kolaylıklar beraberinde farklılıklar arasında hızlı bir etkileşim meydana getirmiştir. İlkokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi kişilerde bulunması gereken temel değerlerin kazandırılmasında önemli role sahiptir. Bu noktada birlikte yaşama kültürünün kazandırılması hususunda bahsi geçen ders ve bu derse ait öğretim programı ve ders kitapları oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı; birlikte yaşama kültürünün ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabındaki durumunu incelemektir. Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri ilgili dersin öğretim programından ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelindeki ilkökul 4. sınıfta okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabından elde edilmiştir. Öncelikle ilgili derslerin öğretim programlarının içeriği incelenmiş ardından ders kitabı üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında birlikte yaşama kültürüne doğrudan yer verilmediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan birlikte yaşama kültürüne dolaylı ve yeterli diyebileceğimiz şekilde öğretim programında değinildiği görülmüştür. Program derinlemesine incelendiğinde değerlerimiz, değerler eğitimi ve temel beceriler çerçevesinde birlikte yaşama kültürünün temelini oluşturacak öğeler yer almaktadır. Bununla beraber ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında birlikte yaşama kültürüne doğrudan yer verildiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan dolaylı olarak birlikte yaşama kültürünü destekleyici içeriklerin varlığı da söz konusudur. Bu içerikler daha çok değerlerden yola çıkılarak birlikte yaşama kültürünü oluşturacak niteliktedir. Araştırma bulguları bağlamında önerilerimiz şu şekildedir; İlkokullarda okutulan diğer derslerin öğretim programları ve ders kitapları birlikte yaşama kültürü bağlamında incelenerek durumları tespit edilebilir. Birlikte yaşama kültürünün okul ve sınıf ortamındaki durumunun tespit edilmesi için farklı çalışmalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Temel eğitim, ilkökul, birlikte yaşama kültürü, sosyal bilgiler, ders kitabı

Investigation of Living Together Culture in Social Studies Curriculum and Textbook

ABSTRACT

Today, with globalization, the world has become a small town. With the increase in transportation facilities, migrations and the use of social media, communication between people with differences such as religion, language and race has become easier and increased. These conveniences have led to a rapid interaction between differences. The social studies course taught in primary schools has an important role in gaining the basic values that people should have. At this point, the aforementioned course and the curriculum and textbooks of this course are very important in terms of gaining the culture of living together. The aim of this study is to examine the culture of living together in the primary school 4th grade social studies curriculum and textbook. Document analysis method was used in the research. The data of the research were obtained from the curriculum of the relevant course and the Social Studies textbook taught in the 4th grade of primary school throughout Turkey in the 2022-2023 academic year. First of all, the content of the curriculum of the relevant courses was examined, and then the content analysis was made on the textbook. As a result of the research, it was determined that the culture of living together was not directly included in the primary school 4th grade social studies curriculum. On the other hand, it has been seen that the culture of living together is mentioned in the curriculum in a way that we can say indirectly and adequately. When the program is examined in depth, there are elements that will form the basis of the culture of living together within the framework of our values, values education and basic skills. However, it has been determined that the culture of living together is directly included in the primary school 4th grade social studies textbook. On the other hand, there are also contents that indirectly support the culture of living together. These contents are more of a quality that will create a culture of living together based on values. In the context of research findings, our recommendations are as follows; The curricula and textbooks of other courses taught in primary schools can be examined in the context of the culture of living together and their status can be determined. Different studies can be carried out to determine the situation of the culture of living together in the school and classroom environment.

Keywords: Basic education, primary school, culture of living together, social studies, textbook

Atf için: Erbaş, A.A.(2023). Birlikte yaşama kültürünün sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabındaki durumunun incelenmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 54-61.

Etik Kurul İzin Bilgileri: Çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original authors and source are credited.

1. GİRİŞ

İnsan doğası itibarıyla sosyal bir varlıktır. Diğer insanlarla iletişim halindedir. Fiziksel anlamda yaşamını devam ettirebileceği her türlü imkana sahip olsa dahi paylaşımda bulunabileceği insanlara da ihtiyaç duyar. Toplumların oluşmasında bu temel ihtiyacın rolü oldukça fazladır. Toplumların kendilerine has değerleri vardır. Varlıklarını sürdürebilmeleri için bu değerleri koruyup sonraki nesillere aktarmaları gerekmektedir (Acun, Önder, Tarman & Yücel, 2013). Türk Dil Kurumu sözlüğünde değer; “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2023).

Günümüzde küreselleşme ile birlikte dünya küçük bir kasaba halini almıştır. Ulaşım imkanlarının artması, göçler, sosyal medya kullanımı ile din, dil, ırk gibi farklılıkları bulunan insanların iletişimi kolaylaşmış ve artmıştır. Bu kolaylıklar beraberinde farklılıklar arasında hızlı bir etkileşim meydana getirmiştir. Tüm bu farklılıklara rağmen toplumda düzen ve huzurun sağlanabilmesi için birlikte yaşayabilmenin öğrenilmesi gerekmektedir (Önal, 2016). Çocukların birlikte yaşama kültürünü öğrenmesi ve içselleştirmesi aile ortamında başlar. Bu öğrenmeler herhangi bir plan ve program olmadan geliş güzel gerçekleşir. Aile içerisinde içselleştirilen değerler bireyin karakterinin oluşumunda etkilidir. Birlikte yaşama kültürünün bireylerdeki kalıcılığı üzerine etkili bir diğer faktör ise okuldur (Aydın & Akyol Gürler, 2013). Ülkemizde belirli yaş grubunda olan çocuklar için ilkökul, ortaokul ve lise zorunlu eğitim kapsamındadır. Milli Eğitim Temel Kanunu’nda “milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren... yurttaşlar yetiştirmek” amaçlanmaktadır (MEB, 2018). Kazandırılması amaçlanan değerlerin belirli bir çerçevesinin olması gerekmektedir. Bu da eğitim programları ile belirlenmiştir. Eğitim programlarının uygulanmasındaki en önemli araçlardan biri ise bu programlar dahilinde düzenlenmiş ders kitaplarıdır (Şahin & Başgül, 2018).

İlkokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi toplumsal yaşamda kişilerde bulunması gereken temel değerlerin yerleştirilmesinde önemli role sahiptir. Bu noktada birlikte yaşama kültürünün kazandırılması hususunda sosyal bilgiler dersi, sosyal bilgiler öğretim programı (SBÖP) ve sosyal bilgiler ders kitapları (SBDK) oldukça önemlidir. Alanyazında birlikte yaşama kültürüne ilişkin çalışmalar incelendiğinde; genel olarak konunun teorik olarak ne ifade ettiğinin (Gafarov, 2016, İlboğa & Aygöl, 2015; Karaca, 2012; Özensel, 2014), islami açıdan birlikte yaşamanın öneminden (Arpa, 2017; Er & Ataman, 2008; Kunduracı, 2015; Yılmaz, 2021), güncel bir konu olarak Suriyeli ve göçmenler üzerinden konunun ele alındığı görülmektedir (Bolgun & Uçan, 2020; Şahin & Eşici, 2020; Şan & Abdulkakimoğulları, 2021). Çuhadar (2017) ise din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ve öğretim programında bir arada yaşama kültürünü dini ve mezhepsel bağlamda incelemiştir. Yapılan alanyazın taraması sonucunda, ilkökuldaki öğretim programları ve ders kitapları birlikte yaşama kültürü bağlamında incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle araştırmanın amacı; birlikte yaşama kültürünün ilkökul 4. sınıf SBÖP ve SBDK’ndaki durumunu incelemektir. Birlikte yaşama kültürünün, sosyal bilgiler dersinin, ders kitaplarının ve öğretim programının önemi dikkate alındığında araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, birlikte yaşama kültürünün ilkökul 4. sınıf SBÖP ve SBDK’ndaki durumunu ortaya koymayı amaçlayan nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmaların olguların ardında yatan anlamı araştırma esnek bir yapıları vardır (Merriam, 2009). Bu çalışmada birlikte yaşama kültürünün ilkökul 4. sınıf SBÖP ve SBDK’nda ne şekilde yer aldığı incelenmiştir. Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi günümüzde yaygın kullanılan yöntemlerden biridir (Kozak, 2007). Olguların araka planında yatanlar hakkında detaylı analizler yapmayı sağlayan doküman inceleme yöntemi, nitel araştırma süreçlerinde sık kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri ilgili dersin öğretim programından ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygun görülen ve Türkiye genelindeki ilkökul 4. sınıfta okutulan SBDK’ndan elde edilmiştir. Öncelikle ilgili derslerin öğretim programlarının içeriği incelenmiş ardından ders kitabı üzerinde içerik analizi yapılmıştır. İncelenen ders kitaplarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. İncelenen ders kitabına ait bilgiler

Ders Kitabı	Yayın Yılı	Yazarlar	Yayınevi
4. Sınıf SBDK	2022	Sami TÜYSÜZ	Tuna Matbaacılık

Verilerin Analizi

Çalışmada, SBÖP ile ilkökul SBDK'ndaki birlikte yaşama kültürüne yönelik içerikleri belirlemek için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmanın veri kaynağını oluşturan öğretim programı ile ders kitabı, içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İlk olarak ilgili öğretim programı ve sonrasında ilkökul SBDK sırası ile incelenmiş, elde edilen veriler tablolar ve görseller ile birlikte sunulmuştur.

Nitel araştırmalarda inandırıcılık kavramı oldukça önemlidir. Bu bağlamda üzerinde analiz yapılan dokümanlar uzman görüşü alınmak amacıyla farklı bir araştırmacı tarafından incelenmiştir. İçerik analizi yapılan veriler incelenmek üzere eğitim bilimleri alanında çalışmaları bulunan bir uzmana gönderilmiştir. Üzerinde fikir birliği olan ve olmayan kodlamalar belirlenmiştir. Uzmanın incelemesi neticesinde uyum yüzdesi %85,71 olarak bulunmuştur. Bu veri kodlayıcılar arasındaki uyumun geçerli düzeyde olduğunu göstermektedir. Alanyazına bakıldığında kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesinin en az %80 olması beklenildiği belirtilmektedir (Miles & Huberman, 1994).

3. BULGULAR

İlkokul 4. Sınıf SBÖP ve SBDK birlikte yaşama kültürü bağlamında incelenmiş olup ulaşılan bulgulara bu bölümde yer verilmiştir.

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Birlikte Yaşama Kültürüne İlişkin Bulgular

İlkokul 4. sınıf SBÖP'ında tespit edilen içerikler tablo 2'de gösterilmektedir. Tablo 2 incelendiğinde ilkökul 4. sınıf SBÖP'ında birlikte yaşama kültürüne doğrudan yer verilmediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda birlikte yaşama kültürüne dolaylı ve doyurucu diyebileceğimiz şekilde değinildiği görülmektedir. Özellikle değerlerimiz, değerler eğitimi ve temel beceriler ekseninde birlikte yaşama kültürünü oluşturacak öğeler yer almaktadır. Değerlerimiz ve değerler eğitimi başlığı altında kök değerlerden ve aile birliğine önem verme, barış, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, özgürlük gibi değerlerin varlığı birlikte yaşama kültürüne götüren içerikler barındırmaktadır. Ayrıca programın özel amaçlarında çevreye duyarlılık, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açıklanırken sosyal problemleri çözenin önemi ve milli birliğimizi artıran günler, kazanımlarda ve yetkinlikler başlığı altında birlikte yaşama kültürünü kazandırabilecek içerikler bulunmaktadır.

Tablo 2. 4. sınıf SBÖP'ında birlikte yaşama kültürüne ilişkin bulgular

Değerlerimiz	Öğretim programlarında yer alan "kök değerler" şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.
Temel Beceriler	Empati, İletişim, İş birliği, Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, Özdenetim, Sosyal katılım. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri.
Özel Amaçlar	Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri.
Değerler Eğitimi	Adalet, Aile birliğine önem verme, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Eşitlik, Özgürlük, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Tasarruf, Vatanseverlik, Yardımseverlik.
Dikkat Edilecek Hususlar	Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri sağlanmalıdır.
Kazanımlar	Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve milli bilinçleri geliştirilmelidir. SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar. SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar. SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.

Yetkinlikler

Bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar.

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birlikte Yaşama Kültürüne İlişkin Bulgular

4. sınıf SBDK birlikte yaşama kültürü bağlamında incelendiğinde birlikte yaşama kültürünü doğrudan ön plana çıkaran birçok içerik tespit edilmiştir. Ayrıca içeriklerin çoğu kök değerlerden hareketle birlikte yaşama kültürünü kazandırabilecek muhtevaya sahiptir. İçeriklere ait şekiller aşağıda verilmiştir.

barınma ve sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ihtiyacını da düşünmüştü. Bu amaçla eğitim çağında olan çocukları okullara göndermiş ve bu çocuklardan bazıları bizim okula gelmişti.

Ölkemizde misafir olan bu çocukları (Görsel 1.13) daha yakından tanımak için Türkiye'yi biraz öğrenmiş olanlarla konuşmaya çalıştım. İçlerinden biri Türkçe bilmedikleri için derslerde zorlandıklarını söyledi. Ancak öğretmenlerinin ve sınıf arkadaşlarının bu konuda kendilerine yardımcı olduklarını da ekledi.

Konuştüğüm çocuklar Türkiye'de buldukları için aslında şanslı olduklarını söylediler de üzüntülerini gizleyemiyorlardı. Bu çok normal bir durumdu. Düşünsenize onların da bizler gibi evleri, parklarında koşup oynadıkları mahalleleri vardı. Okula gidiyor, öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok seviyorlardı. Her biri geleceğe yönelik hayaller kuruyor; öğretmen, mühendis, doktor, sanatçı olmak istiyordu. Oysa şimdi bu hayallerinin çok uzağındaydılar. Ben kendimi onların yerine koyunca içinde buldukları durumu daha iyi anlıyorum.

İnsanların evlerinden ve alışkanlıklarından koparak yabancı oldukları bir ülkede yaşamalarının ne kadar zor olduğunu tahmin ediyorum. Bu nedenle onlara elimizden geldiğince yardımcı olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Çevremizde babasını kaybetmiş çocuklar var. Onlar, yolda babasının elinden tutmuş bir çocuk gördüklerinde babalarını hatırlayıp hüzünlenebilirler. Böyle durumlarda karşılaştığımda ben de empati kurup kendimi onların yerine koyuyorum ve çok üzülüyorum.

Bir insan için anne veya babasını kaybetmek çok acı bir olaydır. Akrabalarımız arasında, yakın çevremizde, okulumuzda veya sınıfmızda aynı acıyı yaşamış çocuklar olabilir. Bu nedenle sorumlu davranarak onlara acılarını hatırlatacak hareketlerden kaçınmalıyız.

Yandaki sayfada gördüğünüz haberde küçük yaşlarda babasını kaybetmiş çocuklar için sorumluluk hissederek hareket geçen bir öğretmenin ve öğrencilerinin yaptıklarını okuyacaksınız.

Görsel 1.13: Ülkemizde eğitim gören bir grup misafir çocuk daha iyi anlıyorum.

Şekil 1. 4. Sınıf SBDK s.26

Çocuk hakları deyince aklıma, düşüncelerimi özgürce söyleyebilmem geliyor (Görsel 6.2). Yetişkinler çoğu zaman biz çocukları "Sen küçüksün, anlamazsın. Sen yapamazsın." diyerek bir kenara itiyor. Örneğin anne babalar evlerine alacakları bir eşya konusunda çocuklarının fikirlerini sormuyorlar. Kararlarını verip çocuklarının "Evet." demesini bekliyorlar. Oysa ailemizi ilgilendiren kararlar alınırken bizler söz sahibi olmak ve düşüncelerimizi anlatmak istiyoruz.

Görsel 6.2: Çocuklar ailelerini ilgilendiren konularda düşüncelerini özgürce ifade edebilmeli ve karar alma süreçlerine katılabilirler.

Bir çocuk olarak düşüncelerinizi özgürce ifade edebilmek hakkınızı yeterince kullanabildiğinizi söyleyebilir misiniz?

Şekil 2. 4. Sınıf SBDK s.154

Şekil 1'de görüleceği üzere ülkemize çeşitli sebeplerden dolayı sığınan çocukların yaşadıkları sıkıntılardan bahsedilerek empati yapmamız ve onlara destek olmamız gerektiği bahsedilerek, onları incitecek hareketlerden kaçınılması öğütlenmiştir.

Şekil 2'te çocukların düşüncelerini özgürce ifade edebilme hakkına vurgu yapılarak birlikte yaşamının önemli öğelerinden biri olan ifade özgürlüğü ve başkasının fikirlerine saygı konusu vurgulanmaktadır.

FARKINDAYIM, FARKLILIKLARA SAYGILIYIM.

Bütün insanlar aynı özelliklere sahip olsaydı dünya nasıl bir yer olurdu?

Bir resmin veya gökkuşağının güzelliği çeşitli renklerin bir arada bulunmasıyla mümkündür.

Renkler gibi toplumu meydana getiren insanlar da farklı farklıdır. Kimi insanlar çok hareketliken kimileri sakinler. Bazıları dikkatli ve öznel, bazıları dağınıktır. Çeşingen insanlar olabileceği gibi girişken insanlar da vardır.

İnsanlar karakterleriyle olduğu gibi duyguları ve düşünceleriyle de birbirlerinden ayrılır. Farklı hobilerle ilgilenebilecekleri gibi farklı spor kulüplerinin taraftarları da olabilirler. Farklı görüşleri savunup değişik hayat tarzlarını benimseyebilirler. İnsanlar arasındaki bu çeşitlilik doğal karşılanmalı ve bir zenginlik olarak görülmalıdır. Başka bir ifadeyle her insan, diğer insanların kendisinden farklı duyguları ve düşüncelere sahip olabileceği gerçeğini kabul ederek onlara saygı duymalıdır.

Sağlıklı insan ilişkileri ancak farklılıklara saygıyla kurulabilir. Çünkü insan, farklı insanları tanıdıktan sonra yeni şeyler öğrenerek gelişir. Farklılıkları tehlike olarak değil eksikliklerini tamamlayacak zenginlikler olarak görür. Böylece kendisini güvende ve daha güçlü hisseder. Bu nedenle kendimizde olmayan özellikleri kötü veya yanlış ilan ederek herkesin bizim gibi olmasını beklemeliyiz. Farklılıkları hor görmeye ve değiştirmeye hakkımız olmadığı için bilerek insanların inançlarını ve düşüncelerini saygıyla karşılamalıyız.

Farklılıklarımız

Farklılıkları güzelleştiren her şeyi Sevmemizi sağlayan birbirimizi Aslında bir arada tutan bizi Öğreten bize farklı görmeyi.

Hiçbirimiz daha iyi değilizdir Ne kadar farklı olsak da. Sevmeyle, saymayı öğreniriz Biz birlikte yaşadıkça.

Ne kadar farklı olsak da Oluştururuz bir bütünü. Aramıza bir şey giremez; Bozamaz bu büyüğü.

Türkan Nur ACAR

Şiire göre farklılıklarımızın sağladığı faydalar nelerdir?

Şekil 3. 4. Sınıf SBDK s.28

Farklılıklar ve Birliklilikler

Elbette hepimizin farklı bir yanı var Birlikte yaşadığımız bir dünyada Hepimiz farklı yerlerde yaşasak da Birbirimize karşı duyduğumuz bir saygı var.

Birlikte güvendeziz hepimiz Farklılıklarla anlaşılıyor özelliklerimiz Bir güç olursak eğer Her işi yapabiliriz beraber.

Neden el ele tutuşmayalım Önümüzdeki engel farklılıklarımız olamaz Hadi beraber olalım yine Hep birlikteyiz bunu unutmayalım.

EİFİ ŞAHNA

Şiire göre farklı ve ortak yanlarımız nelerdir?

Şair, insanlardan neler istemektedir?

Bireylerin farklı özelliklere sahip olmalarının sağlayacağı faydalar neler olabilir?

Yapınız

Aşağıda farklılıklara saygının çeşitli tanımları verilmiştir. Siz de bu konuyla ilgili iki tanım yapınız ve noktalı yerlere yazınız.

Farklılıklara saygı: Farklılıkları zenginlik olarak görebilmektir.

Farklılıklara saygı: İnsanı doğuştan gelen değerlerine göre kabullenmektir.

Farklılıklara saygı: Herkesin kendi doğrularını yaşadığının farkında olmaktır.

Farklılıklara saygı: .....

Farklılıklara saygı: .....

Şekil 4. 4. Sınıf SBDK s.30

Şekil 3 ve 4'te farklılıkların insanları birbirinden ayırmaması gerektiği aksine farklılıkların birbirini tamamlayan parçalar olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu iki örnekte doğrudan birlikte yaşama kültürüne vurgu yapıldığı görülmektedir.

Evinizde olduğu gibi okulunuzda da söz ve hareketlerinizin sorumluluğunu üstlenmeniz gerekir. Okulunuzda sosyal katılım becerinizi geliştirmek amacıyla çeşitli etkinliklerde yer alırsınız. Bayram kutlamaları ve anma törenlerinde roller üstlenirsiniz. Diğer yandan tiyatro, resim, satranç, spor ve gezi inceleme gibi eğitsel kulüplere üye olursunuz (Görsel 6.10).

Görsel 6.10: Okuldaki kulüp faaliyetlerinden çeşitli görüntüler

Katıldığınız etkinliklerin ve üstlendiğiniz görevlerin gereği olarak da çeşitli sorumluluklar alırsınız. Örneğin okulda üyesi olduğunuz kulübün toplantılarına katılmak, yetkili organları için yapılacak seçimlerde seçme ve seçilme hakkınızı kullanmak, kulüp yönetim kurulu kararlarına uymak bu sorumluluklarınızdan bazılarıdır. Aynı şekilde bayram törenindeki rolünüzün gereğini yerine getirmek de önemli bir sorumluluktur.

Şekil 5. 4. Sınıf SBDK s.160

Şekil 5 ve 6'da bireylerin haklarının ve özgürlüklerinin sınırsız olmadığı, herkesin sorumluluk bilinciyle hareket ederek birlikte yaşayabileceği vurgulanmaktadır.

SORUMLULUK ÜSTLENİYORUM.

Sorumluluk sahibi bireylerin günlük hayattaki davranışlarına hangi örnekleri verebilirsiniz?

Özgürlükler sınırsız değildir. Bu nedenle insanlar evde, okulda, sokakta veya trafikte istedikleri gibi davranamazlar. Örneğin bir sürücü "Benim özgürlüğüm var." diyerek kırmızı ışıkta geçemez. Aynı şekilde hiç kimse "Yerlere çöp atma özgürlüğüm var." veya "Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşurum." diyerek sorumsuzca davranamaz.

Bireyler sorumluluk duygusuyla ilk olarak aile ortamında tanışırlar. Ailede günlük hayatın düzenli şekilde yürütmesi için bizlerin de yerine getirmemiz gereken sorumluluklarımız vardır. Okulda yiyeceğimizi yemeği paketlenme, kirlenen kıyafetlerimizi çamaşır sepetine atma ve odamızı toplama bu sorumluluklarımızdan bazılarıdır. Ayrıca sofrayı kurma, çiçekleri sulama ve yerleri süpürme işlerinde anne babamızın yardımcı olmak da sorumluluklarımız arasında olmalıdır (Görsel 6.6).

Görsel 6.6: Evde, okulda ve sokakta yerine getirmemiz gereken sorumluluklarımız vardır.

Evinizde hangi sorumlulukları üstleniyorsunuz?

Sorumluluk duygusu çocukların öz güvenini artırır. Sorumluluk sahibi çocuklar kendi ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini gördükçe büyüklerinin yardımına giderek daha az gerek duyarlar. Böylece bağımsız davranma, karar verme ve eldeki kaynakları kullanma becerilerini geliştirirler.

Şekil 6. 4. Sınıf SBDK s.157

Hazırlıklarımızı tamamladıktan sonra okulumuzda büyük bir kermes düzenledik. İki gün süren kermeste yardımseverlik duygusuyla hareket eden öğrenci arkadaşlarımızdan ve velilerimizden büyük destek gördük. Satışlardan ve tiyatro gösterisinden elde edilen gelirle kardeş okuldaki ihtiyacı olan öğrenci arkadaşlarımıza kışlık giysiler aldık. Ayrıca elimizde çeşitli kitapları, satranç ve tangram takımlarıyla birlikte kardeş okulumuzu ziyaret ettik.

Ziyaretimiz sırasında kardeşlerimizle tanışmanın mutluluğunu yaşadık (Görsel 6.14). Hediyelediğimiz verip hep birlikte çeşitli oyunlar oynadık. Bizlere ikram edilen lezzetli yiyecekleri büyük bir keyifle yedik. Okulumuzun bülteninde yayımlamak üzere birçok fotoğraf çektik. Kardeş okulumuzdan dostluk ve dayanışma duygularımızın daha da güçlendiğini hissederek ayrıldık. Kardeşlerimizle vedalaşırken onları da kendi okulumuza davet ettik.

Görsel 6.14: Kardeş okul ziyareti sırasında birbirleriyle tanışan öğrenciler

Şekil 7. 4. Sınıf SBDK s.165

Okul, insanın sosyalleşmesinde rol oynayan önemli bir kurumdur. Bu nedenle toplumun genç bireylerine yalnızca bilgi öğretmeyi değil aynı zamanda hayata hazırlayıcı becerileri kazandırmayı da amaçlar. İletişim kurma, kendini ifade etme, zorluklarla baş edebilme, sorunlara çözümler üretebilme, takım çalışmalarına katılma bu becerilerin başlıcalarıdır.

Öğrenciler okullarında çeşitli amaçlarla topluluklar kurar; ilgi, istek ve yeteneklerine uygun gördükleri topluluğun etkinliklerine katılırlar (Görsel 6.12). Etkinlikler sırasında demokratik hayatın gerekliliklerini yaparak ve yaşayarak öğrenirler. Başarma, kendine güven, yeni dostluklar kurma ve kabul görme duygularını tadarlar. Sorumluluk üstlenmeyi davranış hâline getirerek toplumsal hayata daha özgür ve etkin bireyler olarak katılırlar.

Şekil 8. 4. Sınıf SBDK s.163

Şekil 7'de bir köy okuluyla kardeş okul projesi yapan öğrencilerden bahsedilmiştir. Köy okuluna yardım etmek amacıyla kermes düzenledikleri, yeni tanıdıkları arkadaşlarıyla sevgi ve kardeşlik bağları içinde güzel zaman geçirdikleri vurgulanmıştır.

Şekil 8'de okuldaki eğitsel ve sosyal etkinlikler vasıtasıyla öğrencilerin hayata hazırlandığı, sosyalleştiği ve birlikte yaşama kabiliyetlerinin geliştiği ifade edilmiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde incelemiş olduğumuz 4. sınıf SBDK ve SBÖP ile ilgili bulgular birlikte yaşama kültürü perspektifinde değerlendirilmiştir. İlkokul 4. sınıf SBÖP'nda birlikte yaşama kültürüne doğrudan yer verilmediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan birlikte yaşama kültürüne dolaylı ve yeterli diyebileceğimiz şekilde öğretim programında değinildiği görülmüştür. Program derinlemesine incelendiğinde değerlerimiz, değerler eğitimi ve temel beceriler çerçevesinde birlikte yaşama kültürünün temelini oluşturacak öğeler yer almaktadır. Ayrıca programın özel amaçlarında, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açıklanırken, kazanımlarda ve yetkinlikler başlığı altında birlikte yaşama kültürünü kazandırabilecek içerikler bulunmaktadır.

SBÖP'nda milli eğitim sisteminin temel hedeflerinden olan kök değerlerin ("adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik") kazandırılmasının yanı sıra, değerler eğitime yönelik olarak farklı 10 değer daha yer almaktadır. Bu değerler; "aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf" değerleridir (MEB, 2018). Bahsi geçen değerler ve kazandırılması hedeflenen temel beceriler bütün olarak ele alındığında, SBÖP'nın birlikte

yaşama kültürünü destekleyici muhtevaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim programının bu konuya ehemmiyet göstermesi önem arz etmektedir.

Öğretim programında birlikte yaşama kültürünü destekleyici kazanımların yer aldığı tespit edilmiştir. Kazanımların farklılıklara saygı, farklı kültürlere saygı duyma, empati yapma, sorumluluk ve tasarruf bilinci değerleriyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Konunun öğretim programında kazanım boyutunda yer alması dikkate değer bir konudur. Farklılıklara saygı duyma ve empati yapmaya yönelik ifadelerin kazanımlarda yer alması ilkökul düzeyindeki öğrencilerin bu değerleri kazanıp buna göre davranmalarını kazanımları adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü kültürel farklılıkların, birbirine benzemeyen insanların bir arada güven ve huzur içinde yaşaması için farklılıklara saygı duymanın ve empati yapmanın bireylere kazandırılması gerekir (Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı [KEDV], 2006; Üredi, Akbaşlı, Üredi & Namlı, 2022). Bir diğer açıdan baktığımızda bu değerlerin kazandırılması için yapılacaklardan biri ise farklı kültürleri ve farklılıkları tanıyarak sınıf ve okul ortamında bu farklılıkları normal olarak kabul edecek bir ortam oluşturmaktır (Yıldız, 2008).

İlkokul 4. sınıf SBDK'nda birlikte yaşama kültürüne doğrudan yer verildiği tespit edilmiştir. Diğer taftan dolaylı olarak birlikte yaşama kültürünü destekleyici içeriklerin varlığı da söz konusudur. Bu içerikler daha çok değerlerden yola çıkılarak birlikte yaşama kültürünü oluşturacak niteliktedir. Birinci ünite de bulunan farklılıklara saygı duyma konusunda birlikte yaşama kültürüne direkt olarak yer verilmektedir. Din, dil, ırk vb. farklılıkları olan kişilerin bir arada yaşarken empati becerisini ön planda tutmalarına vurgu yapılmaktadır. Bu tespit aynı zamanda öğretim programı ile ders kitabı uyumunu da bize göstermektedir. Kazanımlarda tespit ettiğimiz ve birlikte yaşama kültürünü destekleyici içerikler ders kitabında daha net ifadelerle yer almaktadır. Alanyazına bakıldığında öğretim programı ile ders kitaplarının birlikte yaşama kültürünü oluşturan değerler eğitimi noktasında ve davranış kazandırma hususunda uyumsuzlukların tespit edildiği bir çok çalışma göze çarpmaktadır (Aktan & Padem, 2013; Calp, 2006; Demir & Demirhan İşcan, 2007; Ecerkale & Bayrak, 2018; Güçlü, 2019; Hatay Uçar, 2019; Kahya, 2018; Karatekin, Kuş & Merey, 2013; Keskin & Öğretici, 2013; Kuzucu, 2018; Külünkoğlu, 2010; Özkan, 2017; Sezer, 2005; Şen, 2008). Bu manada sosyal bilgiler ders kitabı ile öğretim programı arasındaki uyum alanyazından farklılaşmaktadır. Çuhadar (2017) ise din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarını bir arada yaşama kültürü bağlamında incelediği çalışmasında araştırmamızın bulgularına benzer şekilde değerlerden hareketle beraber yaşamayı kazandırabilecek içeriklerin öğretim programında yer aldığını tespit etmiştir.

Milli ve dini bayramlar bu topraklar üzerinde yaşayan kişilerin ortak değerleridir. Bu değerler bizleri bir arada tutar. Bu konu ders kitabında ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Sosyal bir varlık olan insanın toplum içerisinde sahip olduğu sorumluluklardan ve bu sorumlulukların yerine getirilmesinin önemine de yer verilmiştir. İnsani ilişkilerin gelişmesinde sevgi ve saygının önemine fazlaca yer verilmiştir. Ders kitaplarında değerlerin kendilerine yer bulmaları öğrencilerin değerleri içselleştirmelerinde etkili olmaktadır (Aslan, 2009; Aydın, 2014; Dilmaç, 1999; Ersoy & Şahin, 2012; Gömlüksiz & Cüro, 2011; Narin, 2007; Sezer, 2008; Yiğittir, 2009). Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan ve birlikte yaşama kültürünü destekleyici ifadelerin varlığı oldukça önemlidir.

Araştırmanın bulguları ve alanyazın incelemesinin sonucunda önerilerimiz şu şekildedir; ilkokullarda okutulan diğer derslerin öğretim programları ve ders kitapları birlikte yaşama kültürü bağlamında incelenerek durumları tespit edilebilir. Birlikte yaşama kültürünün okul ve sınıf ortamındaki durumunun tespit edilmesi için farklı çalışmalar yapılabilir.

BEYAN

“Birlikte Yaşama Kültürünün Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitabındaki Durumunun İncelenmesi” isimli makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Önder, A., Tarman, B., & Yücel, C., (2013). Değerler: kim ne kadar değer veriyor?. *Uşak üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 6(1), 180-197.
- Aktan, O., & Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asya öğretim dergisi*, 1(2), 44-55.
- Arpa, E. (2017). İslam'da birlikte yaşama kültürü ve günümüzde müslüman toplumlarda zuhur eden şiddet. *Eskiyeni*, 34, 45-68.
- Aslan, M. (2009). *Değerler eğitiminde kabramanlardan yararlanma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Aydın, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2013). *Okulda değerler eğitimi (2. Baskı)*. Nobel.
- Aydın, O. (2014). *Ortaokul öğrencilerinin 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programındaki değerleri kazanma düzeyleri (Afyonkarahisar ili örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Bolgun, C., & Uçan, G. (2020). Birlikte yaşamak mümkün mü?: okur yorumlarında “suriyeli sığınmacı” söyleminin inşası. *Manisa celal bayar üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 18(1), 250-269. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.647227>
- Calp, Ş. (2006). *Üçüncü sınıf türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili soru ve etkinliklerin 1981 ve 2005 tarihli türkçe programlarında yer alan davranışlar ile kazanımlara uygunluğunun karşılaştırılması*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Çuhadar, B. (2017). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarında birlikte/ bir arada yaşama kültürü*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Demir, K., & Demirhan İşcan, C. (2007, 11, 15-17). Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. *1. ulusal ilköğretim kongresi*.
- Dilmaç, B. (1999). *Öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ecerkale, N., & Bayrak, Ö. (2018). Türkçe 7. sınıf ders kitabındaki metinlerin değerler bağlamında incelenmesi. *The journal of international lingual, social and educational sciences*, 4(2), 277-287.
- Er, T., & Ataman, K. (2008). İslamofobi ve avrupa'da birlikte yaşama tecrübesi üzerine. *Uludağ üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi*, 17(2), 747-770.
- Ersoy, F., & Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenesi. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 12(2), 1535-1558.
- Gafarov, A. (2016). Felsefi ve dini açıdan birlikte yaşamının temel değerleri üzerine bir analiz. *Değerler eğitimi dergisi*, 14(31), 87-133.
- Gömlüksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası insan bilimleri dergisi*, 8(1), 95-134.
- Güçlü, H. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Hatay Uçar, F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi.
- İlboğa, M., & Aygül, H. H. (2015). Birlikte yaşama kültürü bağlamında insan-doğa diyalektiği. *Akademik bakış uluslararası hakemli sosyal bilimler dergisi*, 52, 64-78. <https://dergipark.org.tr/en/pub/abuhbd/issue/32946/366097>
- Kahya, A. (2018). *Ortaokul türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Karaca, M. (2012). Farklılaşma, bütünleşme ve birlikte yaşama üzerine. *Dicle üniversitesi ziya gökalp eğitim fakültesi dergisi*, 18, 226-238. <https://dergipark.org.tr/en/pub/zgefd/issue/47947/606640>
- Karatekin, K., Kuş, Z., & Merey, Z. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler eğitimi dergisi*, 11(25), 183-214.
- KEDV. (2006). *Erken çocuklukta farklılıklara saygı eğitimi el kitabı*. İstanbul: Derin Yayınları.

- Keskin, Y., & Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde “duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: nitel bir araştırma. *Değerler eğitimi dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kozak, M. (2017). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kunduracı, N. F. (2015). İslam medeniyetinde birlikte yaşama kültürü. *Sosyal politika çalışmaları dergisi*, 15(34), 61-88. <https://doi.org/10.21560/spcd.07344>
- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Külünkoğlu, T. (2010). *İlköğretim birinci kademe türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook (2nd ed)*. California: Sage Publications.
- Narin, D. (2007). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Önal, R. (2016). Avrupa’da müslümanların birlikte yaşama serüveni: norveç örneği -çokkültürlü yaşam, sosyo-kültürel organizasyonlar ve dinlerarası diyalog perspektifinden bir analiz. *Akademik incelemeler dergisi*, 11(1).
- Özensel, E. (2014). Doğu toplumlarında ve türkiye’de birlikte yaşama arayışı: çokkültürlülük mü? Yoksa yeni bir model mi?. *Akademik incelemeler dergisi*, 8(3), 1-17.
- Özkan, Z. S. (2017). *Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi.
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim 1. kademe türkçe ders kitaplarında değerlerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Sezer, T. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Şahin, M., & Eşici, H. (2020). Türkiye’de yaşayan suriyeli göçmenler ile türklerin birlikte yaşam kültürü: değerler, fırsatlar, engeller. *Avrasya uluslararası araştırmalar dergisi*, 8(22), 72-99. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.647200>
- Şahin, O., & Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle university journal of ziya gokalp education faculty*, 34, 90-104. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1890>
- Şan, M. K., & Abdulkakımoğulları, E. D. (2021). Suriyeli sığınmacılarla birlikte yaşama deneyimi bağlamında algı ve görüşler: Twitter üzerinden suriyelilerin sosyal temsili. *Universal journal of history and culture*, 3(2), 209-241. <https://doi.org/10.52613/ujhc.989052>
- Şen, Ü. (2008). 6. sınıf türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, 1(5), 763-779.
- TDK. (2023). <https://sozluk.gov.tr/>.
- Üredi, P. , Akbaşlı, S. , Üredi, L. & Namlı, H. (2022). Factors associated with emotional intelligence in determining the perception of academic self-efficacy in students attending formal education. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 43-51.
- Yıldırım, A., & Şimşek, M. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. Baskı)*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, N. (2008). Kültürler arası eğitim. *Eğitim bilim toplum dergisi*, 6(22), 52-89.
- Yılmaz, H. (2021). Medine sözleşmesi bağlamında birlikte yaşama kültürü. *Cumhuriyet ilahiyat dergisi*, 25(1), 239-258.
- Yığıttır, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.